

## การวิจัยเชิงคุณภาพ

ดร.ศิลปพร ศรีจันทเพชร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการบัญชี

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กรรมการมาตรฐานการสอบบัญชี

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์

### บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิจัยหลายวิธี เพื่อได้มาซึ่งความเข้าใจแบบเจาะลึกต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การพูดคุย การมีส่วนร่วม และการตีความ เพื่อโน้มน้าวและแสดงให้เห็นถึงความจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจรวมไปถึงการสำรวจปรากฏการณ์ที่สูญหายไปในปัจจุบัน การตีความเหตุการณ์ที่ยังคงไม่มีความชัดเจนในปัจจุบัน หรือการสำรวจปรากฏการณ์ในแง่ของเนื้อหา กระบวนการ และผลลัพธ์ ผู้วิจัยอาจนำเอาทฤษฎี หรือกระบวนการที่ค้นพบประการมาอธิบายร่วมกับความคิดเห็นของผู้วิจัย หรือผู้วิจัยอาจทำวิจัยโดยไม่มี การกำหนดทฤษฎีหรือกระบวนการที่ค้นใด ๆ ไว้ล่วงหน้า งานวิจัยเชิงคุณภาพมักมีความซับซ้อน ไม่แน่นอน มีการบรรยายบริบทอย่างละเอียด และมีขอบเขตการวิเคราะห์ที่กว้างขวาง

**คำสำคัญ:** การวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์ การตีความ

# Qualitative Research

**Dr.Sillapaporn Srijunpetch**

*Assistant Professor of Department of Accounting,*

*Thammasat Business School, Thammasat University*

*Auditing Standards Committee,*

*Federation of Accounting Professions under the Royal Patronage of His Majesty the King*

## ABSTRACT

Qualitative research has various methods in order to gain in-depth understanding in interested phenomena. The methods comprise observation, discussion, participation and interpretation to induce and demonstrate the reality of phenomena which are currently neglected as well as interpret currently vague phenomena or survey contents, processes, and results. On the one hand, a researcher may apply some theories or paradigm accompanying with researcher's interpretation. On the other hand, a researcher may not use any theory or paradigm. The qualitative research is rather complex, uncertain, thick descriptive, and enormous boundary analysis.

**Keywords:** Qualitative Research, Interview, Interpretation

## บทนำ

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่เป็นอยู่ โดยนักวิจัยจะนำวิธีการสอบถามอย่างเป็นระบบมาใช้ เพื่อตีความสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและสาเหตุ รวมถึงความสมเหตุสมผลของการกระทำที่บุคคลได้กระทำลงในเหตุการณ์ดังกล่าว (Shank, 2002) การวิจัยเชิงคุณภาพจึงมักศึกษาปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับมหภาค (Macro) และจุลภาค (Micro) ทั้งด้านสังคม สถาบัน ภาวะทางการเมือง เศรษฐศาสตร์ และเทคโนโลยี

การวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์มุ่งเน้นในการทำความเข้าใจกระบวนการและเนื้อหา เพราะเชื่อว่าโลกแห่งความเป็นจริงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการ สัมภาษณ์ (Interview) การสังเกตการณ์ (Observation) การทำบันทึกภาคสนาม (Field Note) การจดบันทึก (Memo) การบันทึก (Recording) การถอดความ (Transcription) การคัดลอก (Document Copies) การศึกษาเหตุการณ์ในอดีต ภาพถ่าย หรือสิ่งประดิษฐ์ และอื่นๆ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้มุมมองด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจและตีความเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Denzin และ Lincoln, 2000)

นักวิจัยมักทำการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นระยะเวลานานในเรื่องที่ตนการศึกษาโดยตรง เพื่อได้รับประสบการณ์ท่ามกลางเหตุการณ์จริงที่ทำให้เกิดกิจกรรมหรือกระบวนการใด ๆ ในบุคคลหรือองค์กรโดยตรง กล่าวคือ นักวิจัยจะศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ทั้ง กิจกรรม เหตุการณ์ หรือความสัมพันธ์ ผ่านมุมมองแบบองค์รวม (Holistic Viewpoint) ซึ่งวิธีการวิจัยที่ใช้มักทำให้ผู้วิจัยได้รู้และเข้าใจผู้ที่กระทำ (Actors) จากภายใน จึงทำให้ผู้วิจัยเข้าใจสาเหตุหรือเหตุผลที่ผู้กระทำกระทำ การกระทำนั้น ๆ ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

## ลักษณะของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพมีระเบียบวิธีการวิจัยมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในรูปแบบของกรณีศึกษา (Case Study) ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) การวิจัยชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาเพื่อให้ได้ความเข้าใจเชิงต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งมักเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ (Intangible Relationships) ความหมาย หรือทำความเข้าใจสถานการณ์ที่มีความซับซ้อน มีลักษณะเป็นพหุมิติ (Multidimensional) และเป็นการศึกษาที่ไม่สามารถเกิดขึ้นเองเป็นอิสระได้หากขาดผู้กระทำ (Actor) และผู้วิจัย (Researcher) (Parker, 2003) ทั้งนี้ งานวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเด่น ดังนี้

### 1) การวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Inductive Analysis)

เป็นการศึกษาค้นคว้าที่มุ่งเน้นการค้นพบสิ่งใหม่ เริ่มจากการสังเกตการณ์และสร้างรูปแบบทั่วไป เพื่อค้นพบสิ่งใหม่ โดยพยายามศึกษาความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องในมิติมุมมองด้านต่าง ๆ ซึ่งมีความแตกต่างจากวิธีการทดสอบสมมติฐานแบบนิรนัย (Hypothetical-deductive) ที่ต้องมีการระบุตัวแปร รวมถึงการอ้างอิงกรอบทฤษฎี เพื่อที่จะกำหนดสมมติฐาน ผู้วิจัยจึงจะทราบตัวแปรและความสัมพันธ์ของเรื่องที่ต้องการศึกษาอย่างคร่าว ๆ ล่วงหน้าแล้ว กล่าวคือ การศึกษาแบบนิรนัยจะเป็นการพิสูจน์สมมติฐานในขณะที่ การศึกษาแบบอุปนัยจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมสถานการณ์ และประสบการณ์ในสิ่งที่ศึกษาโดยพยายามสร้างทฤษฎีขึ้นมา เพื่ออธิบายสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

### 2) คำถามปลายเปิด

การวิจัยเชิงคุณภาพมักเลือกใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็น อธิบายสิ่งที่มีความหมายและมีความสำคัญ โดยไม่มีการกำหนดคำตอบไว้ล่วงหน้า ขณะที่การวิจัยเชิงปริมาณมักเลือกใช้คำถามปลายปิดที่มี

ตัวเลือกที่ใช้วิธีการเชิงนิรนัย กล่าวคือ เป็นคำถามที่มีคำตอบซึ่งกำหนดไว้ล่วงหน้าในทางทฤษฎี

ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะไม่มีกำหนดปฏิสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไว้ล่วงหน้าโดยไม่ยึดติดกับการออกแบบอันใดอันหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่จะใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติแทน ซึ่งผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนการออกแบบวิธีการวิจัยให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่เปลี่ยนแปลงและมองหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อค้นพบ

### 3) การลงพื้นที่วิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพมักมุ่งเน้นการเข้าไปสัมผัสกับผู้คนและสภาพแวดล้อมที่ต้องการศึกษาอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ได้รับประสบการณ์เช่นเดียวกัน และเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและชีวิตประจำวัน นักวิจัยเชิงคุณภาพเชื่อว่าการศึกษาเพียงทฤษฎีและการนำตัวเลขมาใช้วิเคราะห์คาดการณ์ไม่สามารถได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและความเข้าใจในสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นได้อย่างถ่องแท้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงควรลงพื้นที่วิจัย เพื่อทำความเข้าใจข้อเท็จจริงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาวะธรรมชาติ อีกทั้งยังสามารถเห็นพฤติกรรมที่แสดงออก มุมมอง ทศนคติ ความเห็น ค่านิยม ต่าง ๆ ได้อีกด้วย

### 4) การมองในภาพรวม (Holistic Perspective)

การวิจัยเชิงคุณภาพจะทำความเข้าใจเรื่องที่ต้องการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด โดยให้ความสำคัญกับความซับซ้อน การพึ่งพาอาศัยกัน ความเป็นเอกลักษณ์ และบริบททั้งหมด ซึ่งตรงข้ามกับการวิจัยเชิงปริมาณที่จะสร้างนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operationalization) ให้กับตัวแปรที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ทางสถิติ ซึ่งเป็นการมองแบบแยกส่วนแล้วจึงนำมาสรุปเป็นภาพรวม เป็นวิธีที่มีความแม่นยำ ชัดเจน และง่ายต่อการวิเคราะห์ เนื่องจากมีการกำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้องและใช้ข้อมูลเชิงตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้หลักการทางสถิติ ทำให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความเที่ยงตรง น่าเชื่อถือ

นักวิจัยเชิงคุณภาพเชื่อว่าในโลกแห่งความเป็นจริงมีความซับซ้อน ไม่สามารถมองแบบแยกส่วนและจึงไม่สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ อีกทั้งการใช้การระบุตัวแปรที่ก่อขึ้น เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ยังอาจทำให้ผู้วิจัยละทิ้งปัจจัยอื่นๆ ที่สำคัญ แต่ไม่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณได้ไป การวิจัยเชิงคุณภาพจึงเป็นการศึกษาสถานการณ์ที่มีความเฉพาะเจาะจงและเป็นเอกลักษณ์ ไม่ได้มีการกำหนดตัวแปรที่ต้องการศึกษาไว้ แต่จะทำความเข้าใจกับสภาพโดยรวมทั้งหมดอย่างถ่องแท้

### 5) มุมมองที่เป็นพลวัต (Dynamic)

การวิจัยเชิงคุณภาพมองสิ่งที่ต้องการศึกษาว่ามีความเป็นพลวัต เปลี่ยนแปลง และพัฒนา ผู้วิจัยจะต้องสามารถอธิบายและเข้าใจกระบวนการที่มีความเปลี่ยนแปลง และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นภาพรวมได้ ส่งผลให้ผู้วิจัยต้องมีการประเมินผลระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณที่จะมีการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative Evaluation) เนื่องจากสภาพแวดล้อมในงานวิจัยเชิงปริมาณจะถูกควบคุมให้มีความแน่นอน สามารถระบุตัวแปรและแปลงผลออกมาเป็นตัวเลขได้ การวิจัยเชิงปริมาณจึงสามารถเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมได้อย่างชัดเจน ขณะที่สภาพแวดล้อมในการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อที่จะสามารถค้นหาความเปลี่ยนแปลงหรือสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงต้องมีการประเมินผลระหว่างการดำเนินงานว่ามีการค้นพบสิ่งที่มีความแตกต่างจากแผนงานในการนำเสนอครั้งแรกหรือไม่

### 6) เน้นการศึกษาแบบกรณีศึกษาที่มีความเฉพาะเจาะจง (Unique Case Orientation)

กรณีศึกษาจะทำให้ผู้วิจัยสามารถลงรายละเอียดเชิงลึกได้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีความเฉพาะเจาะจง ซึ่งผลการศึกษามีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ บริบท ช่วงเวลา และประสบการณ์ของผู้วิจัย แตกต่างจากการศึกษาเชิงปริมาณที่จะเป็นการศึกษาเพื่อหาข้อสรุปทั่วไปโดยการสุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดีของประชากรทั้งหมด

## 7) ความเข้าใจในความรู้สึกที่เป็นกลาง (Empathic Neutrality)

งานวิจัยเชิงคุณภาพมักถูกโจมตีว่ามีความเป็นอัตวิสัย (Subjective) มากเกินไป เนื่องจากการเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้คนและสถานการณ์ที่ต้องการศึกษาอย่างใกล้ชิดเป็นระยะเวลานาน ทำให้ความน่าเชื่อถือได้ของงานวิจัยลดลง ขณะที่กระบวนการแบบตรรกะปฏิฐานนิยมของงานวิจัยเชิงปริมาณจะเน้นความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivity) ซึ่งเป็นลักษณะของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยการทดลองและทำให้เป็นตัวเลขเชิงปริมาณ กระบวนการที่แตกต่างกันทำให้เกิดการโต้แย้งทางด้านกระบวนการทัศน์ (Paradigm Debate) กล่าวคือ ผู้ศึกษาวิจัยจะต้องทำความเข้าใจโลกและสภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อน โดยใช้ประสบการณ์ส่วนตัวและการเข้าใจอย่างลึกซึ้งโดยไม่มีอคติในข้อค้นพบ

## 8) ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลในสภาวะธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry)

ผู้วิจัยจะสังเกต อธิบาย และตีความสิ่งที่เป็นอย่างตามภาวะความเป็นจริงโดยไม่เข้าไปควบคุม ปรับหรือเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของสิ่งที่ศึกษา ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยเชิงปริมาณที่จะทำการศึกษาแบบทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยจะต้องควบคุมสภาพแวดล้อมในการศึกษา เพื่อที่จะวัดผลจากตัวแปรที่ผู้ทำวิจัยคาดว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลอง (Treatment Group) และกลุ่มควบคุม (Control Group) โดยมีการวัดผลที่แน่นอนมาตรฐาน

จะเห็นได้ว่ามีนักวิจัยจำนวนมากได้ระบุลักษณะเด่นของงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดย Hopfl (1997, p.49) ได้สรุปลักษณะเด่นของงานวิจัยเชิงคุณภาพไว้ ดังนี้

1. งานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยที่ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลในสภาวะธรรมชาติ (Naturalistic Inquiry)
2. ต้องรักษาแนวความคิดความเข้าใจในความรู้สึกที่เป็นกลาง (Empathic Neutrality)

3. เป็นการศึกษาในภาพรวม (Holistic Perspective)
4. ผู้วิจัยจะอยู่ในฐานะที่ผู้วิเคราะห์เป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญ (Human Instrument) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. ผู้วิจัยจะต้องมีการติดต่อและเข้าถึงผู้ปฏิบัติงาน และสภาพแวดล้อมที่ต้องการศึกษาโดยตรง โดยมีประสบการณ์ส่วนตัวและเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่ต้องการศึกษา (Personal Contact and Insight)
6. งานวิจัยเชิงคุณภาพมักใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Analysis) ซึ่งผู้วิจัยจะมุ่งศึกษารายละเอียดและศึกษาเฉพาะกรณี (Unique Case Orientation) ซึ่งจะมีความเฉพาะเจาะจงเพื่ยค้นหาลักษณะที่สำคัญและความสัมพันธ์ต่าง ๆ
7. การนำเสนอของงานวิจัยเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) บรรยายอย่างละเอียดรวมถึงอาจมีการอ้างอิงคำพูดจากมุมมองและประสบการณ์ส่วนบุคคลโดยตรง
8. งานวิจัยเชิงคุณภาพจะมีลักษณะเป็นการตีความโดยมีเป้าหมายเพื่อการค้นพบความหมายของเหตุการณ์ที่มีต่อผู้เข้าร่วมในเหตุการณ์ และนำมาตีความโดยผู้วิจัย
9. งานวิจัยเชิงคุณภาพให้ความสำคัญกับความเฉพาะเจาะจงในแต่ละกรณี และจะมีลักษณะปรับเปลี่ยนไปตามข้อเท็จจริงที่พบในสถานการณ์หรือเหตุการณ์นั้น ๆ (ไม่ได้ตั้งสมมติฐานหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า)
10. งานวิจัยเชิงคุณภาพจะมีระเบียบวิธีการพิจารณาความน่าเชื่อถือของงานวิจัยที่แตกต่างจากวิธีของงานวิจัยเชิงปริมาณ

## ข้อได้เปรียบและข้อสนับสนุนเกี่ยวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ

งานวิจัยเชิงคุณภาพทางด้านบัญชีและบริหารมักถูกละเลยและไม่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากเหตุผลดังนี้

1. ข้อมูลไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลการทดลองที่สามารถผลิตซ้ำได้
2. มีความเป็นมนุษยนิยม (Humanism)
3. ขาดความเป็นวิทยาศาสตร์และค่อนข้างเป็นนามธรรม (Subjective)
4. ไม่สามารถตรวจสอบหรือยืนยันได้
5. ไม่สามารถสรุปอ้างอิงในทางสถิติเพื่อขยายผลไปยังประชากร (Generalization) ได้
6. ขาดความเข้มงวด

(Denzin และ Lincoln, 2000; Hammersley และ Atkinson, 1995; Yin, 1989)

จะเห็นได้ว่าคำวิจารณ์เหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดความคุ้นเคยและความเข้าใจในกระบวนการปรัชญาหลักการของวิธีการวิจัยที่ใช้ โดยคำวิจารณ์ข้อ 1 และ 2 เป็นเพียงคำกล่าวหาที่เลื่อนลอยและปราศจากข้อมูลรองรับ ขณะที่คำวิจารณ์ข้อที่ 3 เกิดจากการมุมมองคนละด้าน โดยมุมมองหนึ่งจะมองว่าข้อเท็จจริงนั้นเกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยเป็นอิสระจากผู้สังเกตและจำกัดอยู่ในสิ่งที่สามารถจับต้องได้ เช่น สามารถมองเห็น สัมผัส หรือวัดได้ ขณะที่นักวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นศึกษาและทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ ความหมาย ซึ่งไม่สามารถจับต้องได้ โดยทำการศึกษาแบบพหุมิติ (Multidimensional) และไม่สามารถเป็นอิสระจากผู้กระทำและผู้วิจัยได้

นักวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Researcher) จะมีความเชื่อว่าผู้วิจัยควรปราศจากอคติ และเป็นอิสระจากข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย ขณะที่งานวิจัยเชิงคุณภาพจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในพื้นทีวิจัย (Research Site) ทำให้ไม่สามารถสรุปผลงานวิจัยที่น่าเชื่อถือและปราศจากอคติได้ นักวิจัยเชิงคุณภาพได้โต้แย้งว่าไม่มีนักวิจัยคนใดที่ปราศจากอคติ เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์งานวิจัย การเก็บค่าจ้างงานวิจัย ขอบเขตของโครงการ การออกแบบ

แบบสอบถาม หรือการตีความคำตอบ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากการศึกษาของงานวิจัยก่อนหน้านี้ ระเบียบวิธีที่ใช้นั้น ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษา และกระบวนการทัศน์ของผู้วิจัย ดังนั้น นักวิจัยเชิงคุณภาพจึงควบคุมการกระทำของตัวอย่างรอบคอบต่อผู้กระทำ พื้นทีวิจัยและข้อมูลที่ได้รับมา เพื่อตีความนัยที่ซ่อนเร้นและแสดงให้เห็นถึง แนวโน้ม และพฤติกรรมของผู้กระทำหรือสิ่งที่ต้องการศึกษา

คำวิจารณ์ต่อมา คือ นักวิจัยเชิงคุณภาพไม่สามารถให้ข้อสรุปที่น่าเชื่อถือและไม่สามารถสรุปอ้างอิงไปยังประชากรในทางสถิติได้ ซึ่งเป็นคำวิจารณ์ที่ขาดความเข้าใจบริบทของงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยสิ้นเชิง งานวิจัยเชิงคุณภาพมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจ เพื่อให้ได้คำอธิบายกรอบความคิด หรือความสัมพันธ์ที่ชัดเจนภายใต้บริบทที่มีความเฉพาะเจาะจง ซึ่งคำอธิบายและความเฉพาะเจาะจงคือ ลักษณะและคุณค่าของงานวิจัยเชิงคุณภาพ กล่าวคืองานวิจัยไม่จำเป็นต้องมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (Similarity) หรือมีความสามารถในการขยายผลสรุปไปยังกลุ่มประชากรเป็นวงกว้างเสมอไป แต่ความแตกต่างและความเฉพาะเจาะจงก็สามารถทำให้งานวิจัยมีคุณค่าได้เช่นกัน ประสพการณ์ที่ได้จากการศึกษาภาคสนามและความเป็นไปได้ในการพัฒนาทฤษฎีคือหัวใจของงานวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยและผู้อ่านงานวิจัยจะเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้รับในงานวิจัยกับงานวิจัยก่อนหน้านี้เป็นกรณี (Case by case) กล่าวคือ จะมีการศึกษาค้นคว้ารายละเอียดเรื่องที่ต้องการศึกษา (Individual Case) ก่อน จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้ามกรณีศึกษา (Cross-case Analysis) แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้ปรับปรุง เพิ่ม หรือพัฒนาข้อมูลที่ได้รับ

คำวิจารณ์สุดท้าย คือ งานวิจัยเชิงคุณภาพขาดความเข้มงวด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้วิจารณ์ขาดความเข้าใจในวิธีการวิจัยของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ยิ่งวิธีการวิจัยของงานวิจัยเชิงคุณภาพมีโครงสร้างและแบบแผนใกล้เคียงกับวิธีการที่นักปฏิฐานนิยม (Positivist) ซึ่งเน้นที่ความเที่ยงตรง (Validity) ความเชื่อมั่น (Reliability) การตรวจสอบแบบ



สามเส้า (Triangulation)<sup>1</sup> มากเท่าไร ความยืดหยุ่น ความสร้างสรรค์ (Creativity) หรือการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกจะยิ่งลดลง ดังนั้น ในยุคสมัยใหม่ที่งานวิจัยทางบัญชีและบริหารมุ่งเลียนแบบวิธีการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) ซึ่งมุ่งศึกษาเรื่องต่าง ๆ ผ่านมุมมองทางกายภาพ มักประกอบด้วยข้อเท็จจริง หลักการ ทฤษฎี กฎ และสูตรต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างจากวัตถุประสงค์ ความเชื่อ หรือมุมมองของงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยสิ้นเชิง

## แนวคิดธรรมชาตินิยม (Naturalism)

### และปฏิฐานนิยม (Positivism)

ข้อถกเถียงระหว่างสมมติฐานวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ได้ก่อให้เกิดข้อโต้แย้งระหว่างนักวิจัยเป็นวงกว้าง โดยต่างฝ่ายต่างกล่าววาทะชนวนทัศน์ของตนนั้นดีกว่าอีกวิธีหนึ่ง

ความแตกต่างระหว่างแนวคิดแบบธรรมชาตินิยมของงานวิจัยเชิงคุณภาพและปฏิฐานนิยมของงานวิจัยเชิงปริมาณโดยสรุป คือ งานวิจัยเชิงปริมาณจะมุ่งเน้นไปที่การวัดความเป็นเหตุเป็นผลระหว่างตัวแปรโดยมีเป้าหมายเพื่อใช้แบบจำลองในการทำนายหรือคาดการณ์ผลลัพธ์ โดยจะให้ความสำคัญกับเรื่องของการวัดปริมาณ (Quantification) ความถี่ และ ระดับความเข้มข้น รวมถึงมีการควบคุมตัวแปรอื่นที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อความถูกต้องในการทดลองให้คงที่ ขณะที่งานวิจัยเชิงคุณภาพจะให้ความสำคัญกับกระบวนการเปลี่ยนแปลง การสร้างประสบการณ์ ร่วมกับคนหมู่มาก (Social Experience) และค้นหาคำอธิบายที่แตกต่างที่มีความสำคัญที่ได้มาจากการสังเกตและผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าใจประสบการณ์ของคน ซึ่งรวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและบริบทของสถานการณ์ที่กำลังศึกษา (Denzin และ Lincoln, 2000)

นักปฏิฐานนิยม (Positivist) มีเป้าหมายที่จะใช้วิธีการทดสอบแบบนิรนัย/อนุมาน (Deductive) เพื่อทดสอบทฤษฎีผ่านการทดสอบตัวแปรต้น ตัวแปรตาม ตัวแปรควบคุม รวมถึงการเปรียบเทียบสิ่งที่ควรเป็นและสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ นักปฏิฐานนิยมจะมุ่งสร้างกฎแห่งพฤติกรรม (Law of Behavior) ขึ้นมา ขณะที่นักธรรมชาตินิยมมีเป้าหมายที่จะศึกษาสังคมและเข้าถึงบุคคลในสถานะที่เป็นธรรมชาติ (Natural State) มากที่สุด เพื่อที่จะสังเกต อธิบาย และประเมินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเกิดอะไรขึ้น เกิดขึ้นอย่างไร และส่งผลให้บริบทและปฏิกิริยาของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยจะประเมินเหตุการณ์ที่ต้องกระทำคือ ศึกษารูปแบบอุปนัย (Inductive) มากกว่าการทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ นักธรรมชาตินิยมไม่เชื่อว่าจะสามารถสร้างกฎแห่งพฤติกรรมได้ เนื่องจากเชื่อว่าในสังคม ความเป็นจริง สภาพแวดล้อมและพฤติกรรมของผู้กระทำหรือบุคคลนั้นสามารถเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาจากประสบการณ์และสถานการณ์ที่เผชิญ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงควรศึกษาวัฒนธรรมและวัฒนธรรมย่อย เพื่อให้ผู้วิจัยจะประเมินจิตสำนึกหรือจิตใต้สำนึก (Subconscious) และทำความเข้าใจมุมมองของผู้กระทำผ่านการกระทำที่แสดงออกภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว

นักวิจัยเชิงคุณภาพได้โต้เถียงว่า ความแน่นอน ความเป็นอิสระ ความเป็นกลาง (Neutrality) และ ความเป็นวัตถุวิสัย (Objectivity) ของนักปฏิฐานนิยมเป็นเพียงภาพลวงตา ในทางตรงข้าม วิธีการที่เหมาะสมจะเป็นการวิจัยทางวิทยาศาสตร์นั้นกลับเต็มไปด้วยวัฒนธรรม ภาษา เรื่องราว สัญลักษณ์ การเลือกรับรู้ (Selective Perception) ธรรมเนียมทางสังคม (Social Convention) อุดมการณ์ และ อำนาจ ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและสิ่งที่ผู้วิจัยพยายามสรุปและอธิบายผ่านตัวอักษรมีความไม่แน่นอนและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

<sup>1</sup> คือ การยืนยันความน่าเชื่อถือของสิ่งที่ค้นพบ โดยจะเป็นการเปรียบเทียบข้อค้นพบ (Finding) จากแหล่งและมุมมองที่ต่างกันไป เช่น การเปรียบเทียบข้อมูล

สิ่งที่โดดเด่นในงานวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การทำความเข้าใจประสบการณ์ของผู้คนขณะที่เกิดเหตุการณ์ โดยจะศึกษาผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรง ทำให้ได้รายละเอียดข้อมูลในช่วงเวลาหนึ่งมาก กล่าวคืองานวิจัยเชิงคุณภาพได้ก้าวผ่านการใช้แบบจำลองอย่างง่ายในการค้นหาความเป็นเหตุเป็นผล (ซึ่งใช้ในงานวิจัยเชิงปริมาณ) ไปเป็นการทำความเข้าใจถึงสาเหตุและเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร

ขณะที่งานวิจัยเชิงปริมาณให้ความสำคัญกับสิ่งตายตัว เช่น ความเป็นกลางและความเป็นอิสระ งานวิจัยเชิงคุณภาพจะมีความยืดหยุ่นมากกว่า เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจใหม่ ๆ ทั้งนี้ ความรู้ ทศนคติ ประสบการณ์ รวมถึงความผูกพันส่วนบุคคลจะส่งผลต่อวาทศิลป์ มุมมอง และความเชื่อที่ผู้วิจัยใช้อธิบาย วิเคราะห์และสรุปผลงานวิจัยอย่างยิ่ง นอกจากนี้ เรื่องดังกล่าวยังส่งผลต่อการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยจะใช้ในภาคสนามและสมาชิกใน

สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเพื่อที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจใหม่ ๆ โดยผู้วิจัยอาจใช้บันทึกภาคสนาม (Field Note) การจดบันทึก (Memo) หรือรายงานผลการวิจัย (Research report) เพื่อบันทึกความรู้สึก มุมมอง ความประทับใจ และข้อมูลรอบคู่ไปกับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลวิธีอื่น ๆ

งานวิจัยเชิงคุณภาพอาจนำไปสู่ผู้วิจัยศึกษาในภาพรวม และแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อน ความกำกวม และความแปรปรวนในมุมมองที่มีอยู่เดิมเลย โดยจะศึกษาสภาพปกติในแต่ละวัน รวมถึงข้อยกเว้น (Exceptional) เหตุการณ์ผิดปกติ (Unusual Event) สถานการณ์ในปัจจุบัน และแนวทางปฏิบัติ (Practice) ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลาย และมุมมองที่แตกต่างกันได้ แล้วจึงนำมารวบรวมเพื่อทำความเข้าใจเหตุการณ์ ได้สรุปแล้ว ความแตกต่างระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สรุปได้ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

| การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative)                                                                                                   | การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative)                                                                                 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| เลือกกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของทั้งหมด (Representative Sample)                                                                  | กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรทั้งหมด                                          |
| ทบทวนวรรณกรรมในช่วงแรกของการศึกษาวิจัย                                                                                              | ทบทวนวรรณกรรมในช่วงท้ายของการศึกษาวิจัย                                                                          |
| ผู้วิจัยจะทดสอบทฤษฎีโดยตั้งสมมติฐาน กำหนดตัวแปร ใช้เครื่องมือวัดตัวแปรจากทฤษฎีที่มีอยู่ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบทฤษฎี           | ผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูล ตั้งคำถาม จัดหมวดข้อมูล มองหารูปแบบ เพื่อพัฒนาทฤษฎีหรือเปรียบเทียบกับทฤษฎีอื่น            |
| มีรูปแบบวิธีการวิจัยเชิงนิรนัย (Deductive)                                                                                          | มีรูปแบบวิธีการวิจัยเชิงอุปนัย (Inductive)                                                                       |
| มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งทดสอบหรือยืนยันทฤษฎี                                                                                         | มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งสร้างหรือค้นพบทฤษฎี                                                                       |
| สร้างข้อสรุปงานวิจัยจากการทดสอบข้อมูลผ่านแบบจำลองและตัวแปร เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงผลลัพธ์ของข้อมูล (Data Outcome)                    | สร้างคุณค่าและการตัดสินใจผ่านการประมวลผลข้อมูล (Data Process)                                                    |
| ผลการศึกษามีความชัดเจน เนื่องจากเป็นการตีความผ่านทางข้อมูลเชิงปริมาณ (Numerical Data) โดยใช้การวิเคราะห์ทางสถิติและข้อมูลเชิงปริมาณ | ผลการศึกษามักมีความซับซ้อนและเป็นการอธิบายโดยมักไม่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงตัวเลข แต่มีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ |



ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (ต่อ)

| การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative)                                                                                                   | การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative)                                                       |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|
| สามารถวัดความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นได้ชัดเจน (Reliability and Validity)                                                          | ไม่สามารถวัดความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นได้อย่างชัดเจน                                |
| มีเครื่องมือวัดที่เป็นมาตรฐาน                                                                                                       | ไม่มีเครื่องมือวัดที่เป็นมาตรฐาน                                                       |
| ผู้วิจัยพยายามไม่แทรกแซงหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในสภาพแวดล้อมที่ทำการศึกษาวิจัย                                                         | ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในสภาพแวดล้อมของการศึกษาวิจัย                                |
| ใช้ระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) โดยตั้งสมมติฐานขึ้นมาเพื่อยอมรับ ปฏิเสธ พิสูจน์ หรือพิสูจน์แย้งสมมติฐานดังกล่าว | ไม่ได้ปฏิบัติตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นขั้นเป็นตอน (Step-by-step)               |
| คาดการณ์ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นไว้ก่อนล่วงหน้าผ่านการตั้งสมมติฐาน                                                                      | ไม่มีการคาดการณ์ผลลัพธ์ก่อนล่วงหน้า                                                    |
| ข้อมูลเชิงปริมาณ                                                                                                                    | ข้อมูลเชิงคุณภาพ                                                                       |
| มีการควบคุมตัวแปร                                                                                                                   | ศึกษาเรื่องที่สนใจการศึกษาภายใต้สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่                                 |
| ใช้เครื่องมือมากมายในการวิจัย                                                                                                       | มักใช้วิธีการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์                                                 |
| มุ่งค้นหาข้อเท็จจริง สาเหตุ และการเคลื่อนที่ของความสัมพันธ์                                                                         | มุ่งทำความเข้าใจ ให้ความหมายและค้นหาสาระสำคัญของประสบการณ์                             |
| มักเป็นการวิจัยระยะสั้น                                                                                                             | มักเป็นการวิจัยระยะยาว                                                                 |
| แยกเรื่องที่ต้องการศึกษาออกเป็นส่วน (Reductionistic) แล้วจึงนำมาสรุปรวมกัน                                                          | ศึกษาเรื่องที่ต้องการศึกษาทั้งหมดโดยพยายามทำความเข้าใจในภาพรวมเพื่อทำความเข้าใจถึงระบบ |
| มีข้อสมมติฐานว่าสภาพแวดล้อมมีความคงที่                                                                                              | มีข้อสมมติฐานว่าพลวัตของสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามโลกแห่งความเป็นจริง      |
| ใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์และสรุปอ้างอิงข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างไปยังประชากรเป้าหมาย                                            | ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) <sup>2</sup> ในการวิเคราะห์ข้อมูล        |

<sup>2</sup> เป็นการจจใจจจใจ (Immersion) ในรายละเอียดและความเฉพาะเจาะจงต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อที่จะค้นหาแก่นหรือสิ่งที่มีความสำคัญและความสัมพันธ์ต่างๆ โดยใช้คำถามปลายเปิดแทนการทดสอบสมมติฐานของทฤษฎีดังเช่นการศึกษาแบบนิรนัย

## ประเภทของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

งานวิจัยเชิงคุณภาพแต่ละประเภทจะมีลักษณะเด่น บางประการร่วมกัน แต่มีความแตกต่างในด้านมุมมองและวิธีการในการศึกษาการบัญชีและบริหารด้วยเช่นกัน

### 1) การค้นพบประวัติศาสตร์อีกครั้ง (Rediscovering History)

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) ในทางบัญชีได้แพร่หลายมากขึ้นในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา เนื่องจากนักวิจัยได้พบค้นพบเรื่องราวใหม่ ๆ และยังมีการกลับไปทบทวนและเสนอสิ่งใหม่ ๆ ในสิ่งที่คนส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นจริง (Conventional Wisdom) ทั้งเรื่องของหลักการบัญชี (Accounting Principles) การวัด หรือประเด็นปัญหาที่ก่อนหน้านี้ถูกละเลยโดยผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี (Accounting Profession) จึงมีการวางรากฐานข้อเสนอแนะสำหรับทางเลือกของนโยบายทางบัญชีในอนาคต ดังนั้น การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ในทางบัญชีจึงมีประโยชน์และบทบาทสำคัญในการศึกษา

งานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ในทางบัญชีจะศึกษามุมมองที่แตกต่างกันในเวลาที่ยาวนานขึ้น ความเชื่อมโยงระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การพัฒนาในแต่ละช่วง การถอยกลับ นโยบายทางบัญชีที่มีอยู่ก่อนและทางเลือกในการเปิดเผยข้อมูล การท้าทายหรือตั้งคำถามกับสมมติฐานหรือความเชื่อที่ทุกคนเคยเชื่อว่าถูกต้อง

การทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ในทางบัญชีจะช่วยให้สามารถอธิบายอดีต ซึ่งเป็นรากฐานของปัจจุบันได้ ซึ่งจะช่วยให้ปรับปรุงความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนคติ ทฤษฎี และแนวปฏิบัติว่าถูกพัฒนาขึ้นได้อย่างไร และทำให้สามารถเข้าใจผลกระทบของเหตุการณ์ แนวทางปฏิบัติและนโยบายที่อยู่เหนือกิจการ กลุ่มคน หรือแต่ละบุคคล แทนที่จะเลือกมุมมองเรียบง่ายที่มีตอนใด ๆ และแนวทางปฏิบัติเพียงมุมมองเดียว ซึ่งแม้ว่าวิธีดังกล่าวจะทำให้ผู้วิจัยสามารถเปรียบเทียบและประเมินเรื่องต่าง ๆ ผ่านช่วงเวลาที่แตกต่างกันได้เช่นกัน แต่อาจมีอคติ (Preconception) เกี่ยวกับนโยบายและแนวทางปฏิบัติทางวิชาชีพได้

### 2) การวิจัยภาคสนาม (Field Based Case Study)

การวิจัยภาคสนามเป็นงานวิจัยที่ผู้วิจัยจะรวบรวมหลักฐานปฐมภูมิ (Primary Evidence) ผ่านการติดต่อกับสมาชิกในองค์กร (ผู้กระทำ) โดยตรงเป็นช่วงเวลาหนึ่ง โดยเน้นที่งานหรือกระบวนการที่ต้องกระทำในแต่ละวัน การใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกตในสนาม (Field Observation) และจึงสรุปผล ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นการวิเคราะห์และส่วนที่เป็นการอธิบายบริบทของสภาพแวดล้อมในองค์กร และแนวทางปฏิบัติ การวิจัยภาคสนามจึงเป็นวิธีการศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพและสถานที่ที่เกิดปรากฏการณ์นั้นขึ้น ผู้วิจัยจะต้องสังเกตและวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ มากมายทั้งเหตุการณ์ กิจกรรม กระบวนการ ผู้คน และความสัมพันธ์ งานวิจัยจึงมักถูกวางอยู่ในกรอบของการพรรณนา การสำรวจ การอธิบาย การเปรียบเทียบ และกรณีศึกษา โดยใช้คำถามปลายเปิดมากกว่าที่จะทดสอบสมมติฐานของทฤษฎีที่เป็นแบบนัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยภาคสนามมีมากมาย เช่น การให้รายละเอียดแก่แนวทางปฏิบัติที่ในปัจจุบันยังไม่สามารถหาได้ (Unavailable) การสร้างทฤษฎีแบบอุปนัย (Inductive) จากข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ที่เก็บรวบรวมมา การประเมินและทำความเข้าใจวิชาการบัญชีและบริหารในบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ (Socioeconomic) สถาบัน ระบบ หรือ องค์กร การเข้าใจมุมมองของวัฒนธรรม ผู้กระทำ กลุ่มคน และทำให้ความแตกต่างหรือความไม่ชัดเจนในงานวิจัยก่อนหน้ามีความชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้ งานวิจัยภาคสนามยังสร้างมุมมองใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถเข้าใจในเรื่องที่ผู้คนคิดว่ารับรู้หรือเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว (Parker, 2003)

ในการวิจัยแบบภาคสนาม ผู้วิจัยจะต้องนำตัวเองเข้าไปอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต้องการจะศึกษาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (อย่างน้อย 6-12 เดือน) แตกต่างจากงานวิจัยเชิงปริมาณที่นักวิจัยจะกลายเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) และเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้น สิ่งที่ต้องพิจารณาหลัก คือการจำแนกความแตกต่างระหว่าง

สิ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน (Manifest) และสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ (Latent) ผลกระทบและผลลัพธ์ เพื่อที่จะสามารถทำความเข้าใจเรื่องที่ต้องการศึกษาในภาพรวม (Holistic) ทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นที่ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่มีความซับซ้อน แทนที่การอธิบายแค่เหตุและผลแต่ละส่วน โดยใช้แบบจำลองที่เรียบง่ายที่ชี้ตัวแปรต้นและตัวแปรตามเท่านั้นเพียงแบบจำลองเดียว และเพื่อให้ได้ประสบการณ์เช่นเดียวกันภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกับผู้กระทำ

วิธีการวิจัยที่ใช้มีทั้งการสังเกตการณ์กิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) การบันทึกเหตุการณ์ (Documentary) และการใช้ข้อมูลที่มีอยู่ (Archival Research) โดยมากนักวิจัยอาจใช้วิธีการวิเคราะห์เรื่องเล่า (Narrative Analysis) จนถึงวิธีการที่มีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น เช่น การถอดรหัสข้อมูลภาคสนาม ความสัมพันธ์ภายใน (Interrelationship) ใจความสำคัญ และใช้เขียนการอธิบาย การตีความ หรือการวิเคราะห์เป็นข้อมูลเสริม ซึ่งผู้วิจัยอาจเลือกใช้วิธีการดังกล่าวแบบกึ่งมีโครงสร้างหรือมีโครงสร้างก็ได้

การวิจัยภาคสนามทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างกรอบปฏิบัติและเข้าใจผู้กระทำและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถสร้างทฤษฎีจากบริบทข้อเท็จจริง แล้วจึงกำหนดโครงสร้างหรือรูปแบบการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไปได้ รวมถึงสามารถศึกษาประเด็นปัญหาที่มีความซับซ้อนหรือบริบทที่ขาดความเข้าใจได้ การวิจัยภาคสนามมีเป้าหมายที่จะวางหลักเกณฑ์และพัฒนาทฤษฎีที่จะสามารถใช้อธิบายลักษณะเฉพาะของสิ่งที่สังเกตการณ์มาในบริบทเฉพาะ แทนที่จะเลือกใช้แบบจำลองในการทำนายพฤติกรรมโดยทั่วไป

### 3) ทฤษฎีรากฐาน (Ground Theory)

ทฤษฎีรากฐานเป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อรองรับการค้นพบทฤษฎีโดยอุปนัยจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยจะเป็นการวิเคราะห์และประเมินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากบริบทแวดล้อม วัตถุประสงค์

ของทฤษฎีรากฐาน คือ เพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ผ่านการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การรวบรวมข้อมูลผ่าน บันทึกสังเกตการณ์ การถอดรหัสบทสัมภาษณ์ หรือเอกสารอื่นเพื่อสร้างทฤษฎีที่จะมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ เงื่อนไข อิทธิพล สาเหตุ การเกิด รวมถึงผลจากการเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว แทนที่จะใช้วิธีการแบบนิรนัย ซึ่งจะตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับทฤษฎีขึ้นมา ก่อน จากนั้นจึงเก็บข้อมูลเพื่อทดสอบทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยจะศึกษาโดยมีคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือสิ่งที่ต้องการศึกษาเป็นศูนย์กลาง จากนั้นจึงนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่มีอยู่มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยสรุปทฤษฎีรากฐานมุ่งจะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับปรากฏการณ์ ซึ่งจะมีความหมายและนัยสำคัญต่อผู้กระทำ ผู้วิจัย และผู้อ่านงานวิจัย กล่าวคือ ทฤษฎีที่ได้จากการวิจัยทฤษฎีรากฐานเป็น “ทฤษฎีเชิงกระบวนการ” (Process Theory) ที่ใช้อธิบายกระบวนการ กิจกรรม การกระทำ หรือการมีปฏิสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น วิธีการวิจัยดังกล่าวมักใช้เมื่อนักวิจัยต้องการทราบทฤษฎีหรือคำอธิบายอย่างกว้าง ๆ ที่จะนำมาอธิบายเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งอย่างเฉพาะ เหมาะสม และอย่างสอดคล้องกับบริบท สถานการณ์ และการปฏิบัติจริง และครอบคลุมถึงข้อเท็จจริงที่สลับซับซ้อน

### 4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research or Participatory Research)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยเชิงความร่วมมือ (Collaborative Research) ระหว่างผู้วิจัยและผู้ปฏิบัติงาน (Organisational Actor) ในโครงการ การออกแบบ การประเมิน หรือการหาสาเหตุเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อค้นพบความจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ปฏิบัติและพัฒนากระบวนการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการจะใช้เวลาปฏิบัติ 4 ขั้นตอน อันได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยเน้นที่ความร่วมมือและความเข้าใจของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน

ผู้วิจัยจะออกสำรวจเพื่อค้นหาความจริง รวมถึงการประเมินข้อเท็จจริง และการกระทำที่เกิดขึ้น เรียนรู้ และใช้ข้อมูลดังกล่าว เพื่อวางแผนปฏิบัติในขั้นตอนต่อไป รวมถึงการวางแผนการวิจัยในภาพรวมทั้งหมด ในขั้นตอนต่อไป ผู้วิจัยจะวางแผน ปฏิบัติตามแผน ออกสำรวจข้อเท็จจริง และประเมินผลเพื่อปรับปรุงแผนอีกครั้ง วนเวียนไปเป็นวงจรการปฏิบัติการ ใน 4 ขั้นตอนดังที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ในแต่ละขั้นตอนผู้วิจัยควรมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ปฏิบัติการอย่างใกล้ชิด เพื่อร่วมมือในการวางแผนและแก้ไขปรับปรุง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงมีเป้าหมายในการเชื่อมโยงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมจริง เพื่อปรับปรุง พัฒนาแนวปฏิบัติ (Practice) ความเข้าใจของผู้ปฏิบัติงาน บริบทสภาพแวดล้อม รวมถึงการระบุปัญหา วิธีการดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้อย่างกว้างขวางตามสถานการณ์ เช่น การพัฒนาระบบ การบริหารการเปลี่ยนแปลงองค์กร (Organisational Change Management) การสร้างนวัตกรรม การแก้ปัญหา และการพัฒนาทฤษฎี

## สรุป

งานวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการทดสอบทฤษฎีโดยอาศัยหลักการให้เหตุผลแบบอุปนัย (Inductive) เริ่มแบบจำลอง และวิธีการทางสถิติ โดยให้ความสำคัญกับความเชื่อมั่นและความสามารถในการสรุปอ้างอิง ในขณะที่งานวิจัยเชิงคุณภาพได้เชื่อมโยงสังคม สภาพแวดล้อมขององค์กร การบริหาร และบัญชี เข้าด้วยกัน และสามารถทำความเข้าใจกระบวนการนี้ของผู้ปฏิบัติงาน และเข้าใจแรงจูงใจว่าผู้ปฏิบัติงานได้กระทำการใด ๆ ได้อย่างไร เหตุใดจึงทำเช่นนั้น งานวิจัยเชิงคุณภาพไม่เพียงก่อให้เกิดวิธีการวิจัยใหม่ ๆ แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กร ผู้ปฏิบัติงาน และสถาบันโดยตรง ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะต้องเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับความเป็นกลาง ความเป็นอิสระและเข้าไปเกี่ยวข้องกับ

ผู้ปฏิบัติงาน สังคม องค์กร และสภาพแวดล้อมเพื่อการศึกษ เพื่อพัฒนาปรับปรุงนโยบายและแนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ

## REFERENCES

- Basri, H. (2015). Using Qualitative Research in Accounting and Management Studies: Not a New Agenda. *Full Paper Proceeding*, 1, 313–320.
- Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S. (2000). The Discipline and Practice of Qualitative Research, in N.K. Denzin and Y.S. Lincoln (eds.). *Handbook of Qualitative Research*, Thousand Oaks, Sage Publications, 2<sup>nd</sup> edition, 1–28.
- Hammerley, M. and Atkinson, P. (1995). *Ethnography: Principles in Practice*, London, Routledge, 2<sup>nd</sup> edition.
- Joseph, M. C. (1997). Choosing qualitative Research: A Premier for Technology Education Researches. *Journal of Technology Education*, 9(1), 47–63
- Parker, L.D. (2003a) Financial Management Strategy in a Community Welfare Organisation: A Boardroom Perspective. *Financial Accountability and Management*, forthcoming.
- Parker, L.D. (2003b) Qualitative Research in Accounting and Management: The Emerging Agenda. *Journal of Accounting and Finance*, 15–30.
- Shank, G.D. (2002) *Qualitative Research: A Personal Skills Approach*. Upper Saddle River, New Jersey, Pearson Education.
- Yin, R.K. (1989) *Case Study Research: Design and Methods*. Newbury Park, Sage Publications, revised edition.